

Zodpovednosť v obchodných záväzkových vzťahoch

Prof. JUDr. Mária Patakyová, PhD.

Odkaz rímskeho práva k zodpovednosti za nesplnenie záväzku

- Dlžník má povinnosť splniť svoju obligačnú povinnosť tak, ako je zaviazaný
- Dlžník má povinnosť nahradiť škodu, ktorú spôsobil/zapríčinil a ktorý ju zavinił (princíp zavinenia – úmysel/nedbanlivosť)
- Za náhodu dlžník spravidla nezodpovedal
- Za tzv. vyššiu moc (*vis maior/casus maior*) – požiar, zemetrasenie... zodpovedal dlžník, ak bol v omeškani alebo ak bola vec určená individuálne
- za tzv. nižšiu moc (*casus minor*) zodpovedal v prípadoch starostlivosti o vec (*custodia*)

Náhrada škody v klasickom rímskom práve

- Dlžník mal nahradiť záujem veriteľa na uskutočnenom plnení
  - Náhrada skutočnej škody na majetku veriteľa (nie na ideálnom záujme)
  - Náhrada ušlej škody – to, čo by bol získal pri riadnom splnení povinnosti
  - Náhrada spravidla v peniazoch
  - Ohodnotenie škody – záležitosť sudcu
- Justinián maximalizoval výšku náhradu škody na dvojnásobok hodnoty nesplneného záväzku
- Obmedzenie povinnosti náhrady škody pri spoluzavinení poškodeného a škodca pritom nekonal so zlým úmyslom alebo ak mal poškodený zo škody aj prospech (kompenzácia)

Zodpovednosť v obchodných záväzkových vzťahoch I.

- Zodpovednosť ako atribút právnej povinnosti a následok jej porušenia
→ Vznik zodpovednostnej povinnosti a zodpovednostného vzťahu
- Následok porušenia povinnosti má za následok
  - Vznik novej právnej povinnosti (povinnosť nahradiť škodu)
  - K pôvodnej povinnosti pristúpia nové právne povinnosti (zodpovednosť za omeškanie)
  - Modifikácia pôvodnej právnej povinnosti (zodpovednosť za vady)
- Zodpovednosť môže byť založená na princípe:
  - Zavinenia
  - Prezumpcie (domnienky zavinenia)
  - Objektívnej zodpovednosti
  - Objektívnej zodpovednosti bez možnosti liberácie (absolútna zodpovednosť/zodpovednosť za výsledok)

Zodpovednosť v obchodných záväzkových vzťahoch II.

- Zodpovednosť môže byť založená na princípe:
  - Zavinenia
  - Prezumpcie (domnienky zavinenia)
  - Objektívnej zodpovednosti
  - Objektívnej zodpovednosti bez možnosti liberácie (absolútna zodpovednosť/zodpovednosť za výsledok)
- V OBZ sa uplatňuje objektívna zodpovednosť, buď s možnosťou liberácie (§ 373 a nasl. OBZ) alebo bez možnosti liberácie (zmluvná pokuta, § 300 OBZ, dispozitívna norma)

Zodpovednosť v obchodných záväzkových vzťahoch III.

- Zodpovednosť v súkromnom práve, v obchodnom práve, v obchodných záväzkových vzťahoch
  - Zmluvná (kontrakčná) zodpovednosť – vzniká porušením zmluvného záväzku
  - Mimozmluvná (deliktuálna) zodpovednosť – vzniká ako dôsledok protiprávneho úkonu, ktorým nie je porušenie zmluvného záväzku
- Zodpovednosť za omeškanie
- Zodpovednosť za škodu
- Zodpovednosť za vady

Zodpovednosť za omeškanie

- Nesplnenie obligačnej povinnosti riadne a včas - > omeškanie
- Objektívna zodpovednosť bez možnosti liberácie
- Dôsledkom omeškania je zmena v obsahu záväzku
  - zmena práv a povinností – nové práva a povinnosti (napr. právo na úroky z omeškania, právo odstúpiť od zmluvy)
- Funkcia omeškania - > prispieva k splneniu záväzku (s výnimkou tzv. fixných zmlúv/§349/3, v ktorých omeškaním dochádza k zániku záväzku)
  - preventívne pôsobenie + represívne dôsledky + reparačné pôsobenie
- OBZ (aj OZ) rozlišuje omeškanie
  - dlžníka
  - veriteľa

Omeškanie dlžníka

- § 365 OBZ – kogentná úprava
- Pozitívne vymedzenie - dlžník je v omeškaní, ak nesplní riadne a včas svoj záväzok (§ 365 ods. 1 OBZ)
  - nedodržanie času plnenia
  - nesplnenie záväzku riadne
- Negatívne vymedzenie - dlžník však nie je v omeškaní, pokiaľ nemôže plniť svoj záväzok v dôsledku omeškania veriteľa (§ 365 ods. 4 OBZ)
- Zánik omeškania
  - dodatočné poskytnutie riadneho plnenia
  - zánik záväzku iným spôsobom

Dôsledky omeškania dlžníka

- Právo veriteľa požadovať úroky omeškania
- Právo veriteľa na paušálnu náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky (40 Eur - § 2 Nariadenia vlády SR č. 21/2013)
- Právo veriteľa na náhradu škody
- Prechod nebezpečenstva škody na veci (prechádza na dlžníka po dobu omeškania, ak toto nebezpečenstvo neznášal už predtým)
- Právo veriteľa odstúpiť od zmluvy
- Právo veriteľa na zmluvnú pokutu (ak bola dojednaná)

Omeškanie dlžníka s plnením peňažného záväzku I.

- Dôsledkom omeškania so splnením peňažného záväzku alebo jeho časti je povinnosť platiť úroky z omeškania z nezaplatenej sumy (§ 369 ods. 1 OBZ)
- Omeškaním dlžníka vzniká veriteľovi aj právo na paušálnu náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky (§ 369c ods. 1 OBZ)
- Súbeh nárokov - veriteľ má nárok na náhradu škody spôsobenej omeškaním so splnením peňažného záväzku, len ak táto škoda nie je krytá úrokmi z omeškania alebo paušálnou náhradou nákladov spojených s uplatnením pohľadávky alebo ich súčtom (§369b OBZ – kogentná norma)

Omeškanie dlžníka s plnením peňažného záväzku II.

- Úroky z omeškania – príslušenstvo pohľadávky (§ 121 ods. 3 OZ)
  - výška dohodnutá v zmluve
    - požiadavka na súlad s dobrými mravmi
    - požiadavka na súlad s poctivým obchodným stykom
    - dohodnutá výška nesmie byť v hrubom nepomere s právami a povinnosťami zo záväzkového vzťahu
    - súd nemá moderačné právo (v prípade rozporu s vyššie uvedenými požiadavkami, môže žalobu čiastočne/úplne zamietnuť)
  - výška ustanovená osobitným predpisom
    - Nariadenie vlády SR č. 21/2013
  - výška v spotrebiteľskom režime
    - možno dohodnúť úroky z omeškania najviac do výšky ustanovenej podľa predpisov občianskeho práva - Nariadenie vlády SR č. 87/1995

Omeškanie veriteľa

- § 370 OBZ – kogentná úprava
- Veriteľ neprevezme riadne ponúknuté plnenie
- Neposkytne spolupôsobenie potrebné na to, aby dlžník mohol splniť svoj záväzok
- Dôsledky
  - nedôjde k omeškaniu dlžníka
  - právo dlžníka odstúpiť od zmluvy
  - právo dlžníka na náhradu škody
  - právo dlžníka na zmluvnú pokutu (ak bola dojednaná)
  - prechod nebezpečenstva škody na veci (ak neprevezme v rozpore so svojimi povinnosťami, prechádza na veriteľa po dobu jeho omeškania nebezpečenstvo škody na veci, ak predtým toto nebezpečenstvo znášal dlžník)

Z judikatúry

NS SR, sp. zn. 1 Obdo 27/2010: Podľa § 365 OBZ dlžník je v omeškaní, ak nesplní riadne a včas svoj záväzok, a to až do doby poskytnutia riadneho plnenia alebo do doby, keď záväzok zanikne iným spôsobom. Dlžník však nie je v omeškaní, pokiaľ nemôže plniť svoj záväzok v dôsledku omeškania veriteľa. V kúpnej zmluve z 21. decembra 2004 si účastníci v čl. II dohodli spôsob platby 100% kúpnej ceny tovaru pri odbere tovaru na základe predfaktúry. V čl. III účastníci prijali Všeobecné obchodné podmienky, kde v bode 5 označenom ako Sankcie, účastníci v bode 5.1. dohodli zmluvnú pokutu za omeškanie so zaplatením predfaktúry a v 5.2. zmluvná pokuta za omeškanie so zaplatením faktúry.

Z citovaného ustanovenia čl. II kúpnej zmluvy z 21. decembra 2004 jednoznačne vyplýva, že účastníci dohodli vystavenie predfaktúry ako nevyhnutnú podmienku zaplatenia kúpnej ceny tovaru, ktorej nesplnenie nemožno nijako obísť ani nahradiť splnením ďalších alebo iných podmienok. Zo spisu je zrejmé, že žalobca vystavil vo veci len predfaktúru č. 5001.

Žalobca ani v dovolaní nepopiera skutočnosť, že okrem predfaktúry č. 5001 žiadnu nevystavil, odvolací súd preto uzavrel, že dôvody dovolania nie sú dané.

Zodpovednosť za škodu I.

- Aplikuje sa úprava OZ aj OBZ
  - OZ – osobitná úprava zodpovednosti za škodu vzťahujúca sa aj na podnikateľov (napr. §420a OZ, § 427 OZ)
  - OZ – všeobecná prevenčná povinnosť (§ 415 – 420 OZ)
  - OZ – aplikuje § 420 OZ, ak subjekt obchodného záväzkového vzťahu poruší povinnosť stanovenú v inom právnom predpise ako v Obchodnom zákonníku a z tohto osobitného právneho predpisu nevyplýva niečo iné
- Aplikuje sa úprava osobitných právnych predpisov
  - (napr. ZoCP, zákon č. 294/1999 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom)

Zodpovednosť za škodu II.

- Úprava v OBZ nie je jednotná
  - všeobecná úprava zodpovednosti (§ 373 – 386 OBZ)
  - v rámci úpravy niektorých zmluvných typov
  - mimo právnej úpravy záväzkového práva
- Primárne upravená ako zodpovednosť za porušenie povinnosti zo záväzkového vzťahu (§ 373 OBZ)
- Záväzková zodpovednosť za škodu je rozšírená aj na porušenie inej právnej povinnosti, ako povinnosti zo záväzku (§757 OBZ)

Zodpovednosť za škodu III.

- Princíp prevencie
  - Práva úprava všeobecnej preventívnej povinnosti - § 415 OZ
  - Právna úprava osobitnej preventívnej povinnosti - § 384 OBZ
- Oznamovacia / notifikačná povinnosť - § 377 OBZ
  - Čas splnenia oznamovacej povinnosti – „bez zbytočného odkladu“
  - Nesplnenie oznamovacej povinnosti – nárok na náhradu škody
- Zakročovacia povinnosť
  - Odvrátenie hroziacej škody - § 384 OBZ
  - Zmiernenie škody / zabránenie jej zväčšeniu - 384 OBZ
  - Povinnosť uzavrieť náhradnú zmluvu - § 385 OBZ

Zodpovednosť za škodu IV.

- Základné funkcie
  - preventívna
  - reparačná
- § 373 OBZ: *„Kto poruší svoju povinnosť zo záväzkového vzťahu, je povinný nahradiť škodu tým spôsobenú druhej strane, ibaže preukáže, že porušenie povinností bolo spôsobené okolnosťami vylučujúcimi zodpovednosť.“*
- Právna úprava zodpovednosti v OBZ - objektívna zodpovednosť - nevyžaduje sa zavinenie
  - Protiprávny úkon – porušenie právnej povinnosti
  - Vznik škody – skutočná škoda a ušlý zisk
  - Kauzálny nexus – vzťah príčiny a následku

Liberačné dôvody

- Možnosť liberácie – okolnosti vylučujúce zodpovednosť za škodu
- § 374 OBZ – dispozitívna norma
- Prekážka, ktorá bráni splneniu povinnosti, ktorá nastala nezávisle od vôle povinnej strany, o ktorej nemožno rozumne predpokladať, že by povinná strana túto prekážku alebo jej následky odvrátila alebo prekonal a o ktorej nemožno rozumne predpokladať, že by v čase vzniku záväzku túto prekážku povinná strana predvídala
- Prekážka musí spĺňať nasledovné atribúty:
  - objektívnosť
  - nepredvídateľnosť
  - neodvrátiteľnosť
- Negatívne vymedzenie (§374 ods. 2 OBZ)
  - prekážka musí nastať predtým ako nastalo omeškanie povinnej strany
  - prekážka nesmie mať pôvod v hospodárskych pomeroch povinnej strany

Náhrada škody I.

- Škoda – majetková ujma vyjadriteľná v peniazoch
- Rozsah náhrady škody
  - Skutočná škoda + ušlý zisk
- Obmedzenie výšky náhrady škody
  - OBZ vylučuje nepredvídateľnú škodu (§ 379 OBZ)
  - Spoluspôsobenie škody poškodeným (§ 382 OBZ)
  - Zmluvná pokuta – obmedzenie náhrady škody pro futuro v prípade, ak zmluvná pokuta plní funkciu paušalizovanej náhrady škody
- Vzdanie sa nároku na náhradu škody
  - Zákaz vzdania sa nároku na náhradu škody - § 386 ods. 1 OBZ – kogentná norma
  - Limitácia nároku?

Náhrada škody II.

- Sudcovské moderačné právo
  - Súd nemôže náhradu škody znížiť - § 386 ods. 2 OBZ – kogentná norma
- Spôsob náhrady škody
  - Uprednostnenie peňažnej náhrady škody pred naturálnou
- Súbeh náhrady škody s inými inštitútmi
  - Náhrada škody a zmluvná pokuta
  - Náhrada škody a zodpovednosť za vady
  - Náhrada škody a úroky z omeškania a paušálna náhrada

Judikatúra: ÚS SR, sp. zn. II. ÚS 120/2011:

V tejto súvislosti ústavný súd poukazuje tiež na skutočnosť, že krajský súd sa vo svojom rozhodnutí vôbec nevysporiadal s tým, že Obchodný zákonník obsahuje iba komplexnú úpravu náhrady škody spôsobenej porušením povinnosti z obchodného záväzkového vzťahu, takže táto úprava vylučuje aplikáciu adekvátnych ustanovení Občianskeho zákonníka. Obchodný zákonník však neupravuje problematiku zodpovednosti za škodu v celom rozsahu, a preto ak nie je náhrada škody upravená v Obchodnom zákonníku, potom v zmysle § 1 ods. 2 Obchodného zákonníka (podľa ktorého právne vzťahy uvedené v odseku 1 sa spravujú ustanoveniami tohto zákona, ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa týchto ustanovení, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva; ak ich nemožno riešiť ani podľa týchto predpisov, posúdia sa podľa obchodných zvyklostí, a ak ich niet, podľa zásad, na ktorých spočíva tento zákon) treba aj na podnikateľské subjekty aplikovať ustanovenia o zodpovednosti za škodu z Občianskeho zákonníka, a to najmä ustanovenia o všeobecnej povinnosti predchádzania škodám (§ 415 Občianskeho zákonníka), o všeobecnej zodpovednosti za škodu (§ 420 a nasl. Občianskeho zákonníka), ako aj o zodpovednosti za škodu spôsobenú úmyselným konaním proti dobrým mravom (§ 424 Občianskeho zákonníka) a nasl.

ÚS SR, sp. zn. IV. ÚS 260/2014

Nie je pritom úlohou ústavného súdu posúdiť, či sa na zmluvný vzťah medzi podnikateľom a advokátom založeným zmluvou o poskytnutí právnej pomoci má aplikovať Obchodný zákonník alebo Občiansky zákonník. Odpoveď na túto otázku spočíva vo výklade § 261 a § 262 v spojitosti s § 1 ods. 2 Obchodného zákonníka, ako aj vo výklade ustanovení zákona o advokácii a ustanovení upravujúcich premlčanie v Obchodnom zákonníku. Výklad a aplikácia uvedených pravidiel je úlohou všeobecných súdov. Ústavný súd však v tejto súvislosti považuje za vhodné poukázať na skutočnosť, že tak judikatúra (okrem sťažovateľkou uvedených rozhodnutí napríklad aj uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 3 MCdo 18/2009 z 21. októbra 2010, resp. pre analogickú právnu úpravu v Českej republike aj rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 33 Cdo 4121/2007 z 25. 2. 2010 či uznesenie Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 792/02 z 5. 8. 2004), ako aj právna veda (napr. Kerecman, P. Zodpovednosť advokáta za škodu. I. časť. In: *Bulletin Slovenskej advokácie*, 10/2011, s. 10 a nasl.) sa na rozdiel od krajského súdu prikláňa k aplikácii Obchodného zákonníka aj na vzťahy medzi podnikateľom a advokátom vrátane nárokov na náhradu škody spôsobenej advokátom za podmienky, že spĺňajú podmienky § 261 alebo § 262 Obchodného zákonníka.

Zodpovednosť za vady

- Ak nie je plnenie riadne, má vady
- Vadné plnenie nespôsobuje zánik záväzku, ale zmenu obsahu záväzku
- Zodpovednosť za vady
  - Objektívna zodpovednosť
  - Zodpovednosť zo zákona
  - Nie je potrebný osobitný záväzok dlžníka
- OBZ neobsahuje všeobecnú úpravu zodpovednosti za vady, tak ako je to v prípade OZ
- OBZ upravuje zodpovednosť za vady pri jednotlivých zmluvných typoch (najvýznamnejšia je s ohľadom na obchodné záväzkové vzťahy právna úprava zodpovednosti za vady pri kúpnej zmluve)

Druhy vád

- Faktické vady
  - Týkajú sa vecnej stránky tovaru
  - Ich prítomnosť tovar znehodnocuje
  - Tovar nezodpovedá zmluve alebo zákonu
- Právne vady
  - Nedostatky brániace, aby nadobúdateľ nadobudol taký rozsah práv, ktoré mu prislúchajú podľa zmluvy
  - Vec je zaťažená právom tretej osoby
- Ďalšie kategórie vád
  - Odstrániteľné / neodstrániteľné
  - Skryté / zjavné
  - Podstatné / nepodstatné
  - Záručné / mimozáručné
  - Vady množstva / vady akosti

Nároky z vąd

- V prípade plnenia s vadami, ktoré znamenajú podstatné porušenie zmluvy (v prípade kúpnej zmluvy)
  - Dodanie náhradného tovaru
  - Dodanie chýbajúceho tovaru
  - Odstránenie právnych vąd
  - Oprava tovaru
  - Zľava z kúpnej ceny
  - Odstúpenie od zmluvy
(voľba nároku – kupujúci)
- V prípade plnenia s vadami, ktoré znamenajú nepodstatné porušenie zmluvy (v prípade kúpnej zmluvy)
  - Vyššie uvedené nároky okrem možnosti odstúpenia od zmluvy (až v prípade neodstránenia vąd v dodatočnej lehote + kupujúci upozornil predávajúceho na úmysel od zmluvy odstúpiť)
- Popri nárokoch z vąd tovaru – právo uplatniť si nárok na náhradu škody – uplatnenie nároku na zmluvnú pokutu (ak bola dohodnutá a nie je paušalizovaná náhradou škody) ALE uplatnenie nárokov z iného právneho dôvodu má len subsidiárnu povahu vo vzťahu k nárokom z titulu vąd tovaru

Bezdôvodné obohatenie I.

- Nikto sa nemá obohacovať na ujmu iného
- Povinnosť vydať všetko získané bezdôvodným obohatením (naturálna obligácia)
- § 451 – 454 OZ (pozitívne vymedzenie)
  - Bezdôvodným obohatením je majetkový prospech získaný
    - plnením bez právneho dôvodu,
    - plnením z neplatného právneho úkonu alebo
    - plnením z právneho dôvodu, ktorý odpadol, ako aj
    - majetkový prospech získaný z nepoctivých zdrojov
  - Bezdôvodne sa obohatil aj ten, za koho sa plnilo, čo podľa práva mal plniť sám.
- § 455 OZ (negatívne vymedzenie)
  - Prijatie plnenia premlčaného dlhu alebo dlhu neplatného len pre nedostatok formy
  - Prijatie plnenia z hry alebo stávky uzavretej medzi fyzickými osobami a vrátenie peňazí požičaných do hry alebo stávky; na súde sa však týchto plnení nemožno domáhať.

Bezdôvodné obohatenie II.

- Úprava v OZ sa aplikuje aj na obchodné záväzkové vzťahy
- Parciálna úprava bezdôvodného obohatenia v OBZ - § 351 ods. 2 OBZ
  - *„Strana, ktorej pred odstúpením od zmluvy poskytla plnenie druhá strana, toto plnenie vráti; pri peňažnom záväzku spolu s úrokmi vo výške dojednanej v zmluve pre tento prípad, inak ustanovenej podľa § 502. Ak vracia plnenie strana, ktorá odstúpila od zmluvy, má nárok na úhradu nákladov s tým spojených.“*
  - Povinnosť vrátiť plnenie, ak došlo k plneniu zo zmluvy pred odstúpením od zmluvy

Judikatúra:

- **NS ČR, sp. zn. 32 Cdo 1066/98:** Ak vyplýva z vôle strán, prejavenej v zmluve o úvere, a z povahy dohodnutých zabezpečovacích nástrojov (záložné právo a zabezpečovacia bianko-zmenka), že dohodnuté zabezpečenie má trvať aj po odstúpení od zmluvy o úvere, vzťahuje sa toto zabezpečenie nielen na základný záväzok zo zmluvy o úvere spočívajúci v splácaní úveru a zaplatení úrokov, ale aj na záväzok vrátiť zaplatenú čiastku úveru s príslušenstvom vyplývajúci z odstúpenia od zmluvy. (*Faldyna, F., Hušek, J. Slovník obchodní judikatury ve věcech obchodních závazkových vztahů. Díl druhý – P až Z. Praha : Nakladatelství Orac, 2003, s. 98.*)
- **NS ČR, sp. zn. 32 Cdo 1046/98-126:** Zabezpečovací záväzok vyplývajúci z ručenia trvá i naďalej po odstúpení od zmluvy o úvere. Ručením je potom zabezpečovaná povinnosť vrátiť dlžnú čiastku s úrokmi (§ 351, § 505 a § 506 ObchZ v znení platnom do 31. 12. 2001). (*Faldyna, F., Hušek, J. Slovník obchodní judikatury ve věcech obchodních závazkových vztahů. Díl druhý – P až Z. Praha : Nakladatelství Orac, 2003, s. 25.*)